

GHÉT MÀ PHẢI BIẾT CHỖ HAY

(Một số ít người Tàu đôi với Tôn-văn)

Gần đây báo Tiếng-Dân (số 472, 473 và 474) có thuật một ít dư luận người Nhật và người Tàu đôi với Khương Lương là 2 nhà tiên thời nhân vật Trung hoa, mà nếu cái đầu để là «Yêu mà phải biết chỗ dở». Ai đã đọc qua cũng hiểu rằng phê bình nhân vật mà đều công đều lỗi không che lẫn nhau. Không như thế mới là xác thực. Vì người sinh trên cõi đời, đầu là thành hiền hảo kiết có chỗ sơ trưởng, tất có chỗ sơ đoản, mà không ai dám tự phụ là trọn đời không có đều sai lầm. Bởi vậy nên công thi nhận là công, tội thì nhận là tội, cái gì rành ra cái ấy mà sau chân tướng và giá trị của người chịu phê bình mới bày tỏ ra một cách rõ rệt.

Tuy vậy, mấy bài kể trên là đứng về một phương diện mà nói, nghĩa là về phía «yêu», mà chưa nói đến phía «ghét», thế là còn thiếu một mặt. Nay xin dẫn luôn câu thứ hai này để bổ chỗ thiếu cho bài trước, tức là câu:

«**Ghét mà phải biết chỗ hay.**» (2 câu «yêu và ghét» này là câu trong Kinh Lễ.)

Chứng cho câu thứ hai này, kỳ giả cũng xin thuật chuyện một người danh nhân Trung hoa mà người minh ai cũng biết tên là Tôn-văn, lãnh tụ đảng cách mạng nước Tàu mà bị một số người công kích.

Tôn văn là người thế nào, ai đã xem lịch sử Trung hoa về khoảng gần đây tất đã hiểu thừa. Chưa nói học thuyết, chánh kiến hoàn toàn hay khiếm khuyết, lợi hại với tiến đồ nước Trung-hoa thế nào; chỉ kể suốt 40 năm trôi dạt theo đuổi một cái mục đích, trèo đèo vượt biển, mở núi dọn đường, trải bao nhiêu nguy hiểm mà hy sinh cả thấy, đem một lòng nhiệt thành lãnh đạo 400 triệu đồng bào, đánh đổ cái nền chuyên chế của Mãn-thạch mà lập thành một nước Dân quốc mới, khiến cho toàn cả thế giới, dời hẳn cái thái độ khinh người Trung-hoa như ngày trước; cái đời quan trọng về văn học như ý, kế lịch sử Trung-hoa trong khoảng nửa thế kỷ nay hẳn không có người Tôn-văn thứ hai. Điều ấy ai cũng công nhận.

Về phái phản đối với Tôn, từ triều Mãn Thanh xem Tôn như cái đinh trước mắt ra, thì có phái lập hiến - ta cũng cho là phái «ghét» đi - Lương-

VAN-VAN

Đêm không ngủ
Thôi dời chèo lịch nghỉ mà ghé!
Trần trọc canh trường giấc tỉnh mê.
Chưa lăm lăm bàn cơm nửa chén,
Lầu cao cửa lờn rêu đầy vè.

Trăm mối bên lòng đương chất chứa,
Tiếng gà đầu đã tít tít te! (X. X.)

Chiều dạo bãi biển.
Trời nắng lung cao nước bầy sâu,
Thiên nhiên ai khéo vẽ nên cò.
Vén mây dần gần xóm sao liêng,
Ngóng bên thuyền câu thả thừng vờ.
Bờ biển bất bình kìa gợn sóng,
Giò trắng vô tận chưa đầy kho.
Chung quanh phong cảnh minh triết,
Trí kỷ cùng ai nói chuyện trò? (B. H.)

Đi ngang qua chùa mới.
Cuộc đời hơn được kém đánh thua,
Chẳng thấy chi chi thấy lập chùa.
Đời mới không lo đường sự sống,
Lối xưa còn lung lutz nam vô.
Thiền gì tượng gì xôi chè cúng,
Bày nhữn trò chơi trống mõ khua.
Mang lối cũ sai ai đi lối!
Trong mình đủ sạch bụi trần chưa? (R. G.)

Viếng mộ bạn.
Muốn tìm bạn cũ biết tìm đâu!
Một nấm mồ trơ trọi ngọn cỏ rêu.
Xác tôi đắp đất còn cát trắng,
Linh hồn theo gió mảnh trời g. thu.
Thác danh gấm phôi thân cây đá,
Sống những đau lòng cuộc tử đau.
Cho biết kiếp người là thế thế,
Cốt sao khỏi thẹn một mả rêu. (R. G.)

có nhiều mối. Song đầu thế nào giá trị Tôn-Văn cũng hoàn toàn là của Tôn-Văn, người Tàu sùng bái thì vẫn cứ sùng bái, họ chỉ lãnh được cái kết quả «lâm đối đã được mà còn loại cái vụng ra» 作偽存真 chứ chẳng có gì khác. Ông Hàn Dũ có câu thi rằng:

Tư phủ hám đại thọ,
Khả tiểu bất tự lượng.

義野大樹
可笑不自量

Nghĩa là con sâu nhỏ kia rung cái cây lớn, đáng cười là không biết lượng sức mình. Câu thi ấy thật không khác gì chỉ vào những kẻ nhân lòng ghét riêng mà bôi lọ đến nhân cách kẻ khác vậy.

Kỳ giả thuật chuyện trên này, không phải nói Tôn-Văn toàn là thần thánh mà theo chúng khen mù. Song chỗ dở của Tôn thì 4 chữ «bất trạch thủ đoan» như Lương-khải-Siêu nói, đã dùng rồi; còn chỗ hay của Tôn biết bao nhiêu đều đáng làm gương cho bọn hậu tiến, không những người Trung-hoa mà cả người thế giới cũng công nhận là một bậc vĩ nhân trong khoảng Cận đại. Vậy nhân cách chân chính và công nghiệp vĩ đại của Tôn có vì những lời mắng chửi vô nghĩa lý của bọn hàng xóm hàng xóm mà giảm đi chút nào đâu!

Ấy đó, «yêu mà phải biết chỗ dở, ghét mà phải biết chỗ hay», phê bình nhân vật mà cầm hai câu trên làm định tắc để cân nhắc thì đâu không được mười phần xác đáng, song cũng tránh khỏi cái nạn «người lớn xem hát», «kẻ mù đem đường».

Minh-Viên

CHUYÊN ĐỜI

Trên con đường dinh nghiệp

(Câu chuyện khai mỏ đồng)

Trước gian nhà lâu, có một tấm bảng trên dờ mấy chữ «kỹ sư về nghề mỏ». Bên cạnh đường đầu một chiếc xe ô tô rất đẹp. Dòm vào trong cửa sổ phòng khách thấy có 2 người đơng ngồi nói chuyện. Chuyện gì? chuyện dinh nghiệp. Ai ngồi đó? khách là ông cháu khoán T., chủ là quan kỹ sư X.

Câu chuyện dinh nghiệp thế nào? chuyện này có hơi dài một chút, song cũng một tánh chất về rõ tình hình một phái người trong xã hội Việt-nam vào khoảng hiện thời, độc giả hãy lắng nghe:

Ài cũng biết ông T. là một nhà thầu khoán, đón điền cao su có mấy sở, và mấy gian phố cho thuê, xe ô tô đôi ba cái hàng năm số vào cũng khá, lại thêm cái thủ đoạn cho vay đặt nợ này kia nên về đường vào mình vô, ông cũng lờ lợc một khoảng khá dài; ai cũng nhận là một nhà dinh nghiệp có tiếng. Tuy vậy theo như lời những người biết rõ lịch sử ông thì ông cũng chẳng có tài cán gì khác là đầu tiên làm... chất lột được nhiều ít làm mấy gian nhà, trước kia chấp gian nhà ấy vay tiền nhà băng, từ đó ở vay tiền nhà băng làm công việc thuê mướn mà phải đặt dần dần, nghiêm chỉnh một nhà tư bản ở xã ta (?). Đây là lời người biết chuyện kể lại, chứ nếu người ngoài lại đây, hay là người nào xa lạ chưa quen thuộc, bằng thế con mắt vật chất mà xem ông thì còn nói gì nữa: Ai cũng tưởng lầm là người Âu người Mỹ đầu đầu kia!

Thế thường leo cao té nặng, vui nhiều thì khổ cũng chừa vừa. Không rõ con ma vật chất kia nó xoay ông thế nào mà chỉ trong mấy tháng, bao nhiêu công cuộc nói trên đều cầm bán cả. Hồi người biết ông thì họ nói vốn ông nhờ các nhà băng, nay gặp nhíp kinh tế khủng hoảng này, các nhà băng không những không cho vay nữa mà lại đòi nợ trước, nên ông ta (Xem tiếp trang 2 cột 1)

ƯU - THỜI

XU - KIẾN LỜI MỚI

Dân xứ Argentine hèn Nam-Mỹ lãnh khí nóng nảy lắm. Mấy quan dự thăm bên ấy bên lợi dụng cái lãnh khí đặc biệt ấy.

Mấy lúc này tại Buenos-Ayres người ta tra các án kiện một cách rất mới. Người ta để người bị cáo và đồng lõa ngồi đối diện với nhau. Rồi quan dự thăm bắt đầu chỉ mỗi người mà nói:

— Anh Giáp... người ta cáo rằng anh phạm tội nọ...

Lập tức Giáp đứng xốc giầy, trả lời. Mấy người kia nghe nói cũng đứng dậy cả; người nói chuyện này, kẻ dẫn chuyện khác, tự nhiên lời mạnh mẽ ra hết cả.

Nội đến phiên Ất, Bình v. v.

Trong phòng có đặt sẵn mấy người, tức kỹ ngồi đủ nơi, ghi chép cả, không chỉ một lời nói. Rồi đó quan tòa chỉ phái coi các bản tố ký mà nhận ra chân giả, li khí sai.

Cái lối xử kiện ấy cũng hay thật, nhưng hay là ở đâu bên Nam-Mỹ kia, chứ nếu đem qua bên mình thì chắc vô hiệu, vì người bị cáo bên mình có cái tài ăn nói như họ đâu, thì kỹ gì mà tức kỹ!

G. H.

Nhân ngày kỷ-niệm năm thứ nhất NHẮC LẠI CHUYỆN DÂN-QUỐC TÂY-BAN-NHA

(Tiếp theo)

Đến giữa tháng 6 năm ngoài ở Âu-châu lại có lần đầu tiên hệ, như là ở nước Đức, nhưng cũng chính trong lúc ấy nước Dân-quốc Tây-ban-nha đương trải qua một thời kỳ mà ta có thể gọi là thời kỳ thử nhl, cũng đồng thời kỳ thử như về các dấu vết đặc biệt, nhưng các dấu vết này lại càng phóng đại ra nhiều. Cái nền tảng quân quyền đã sụp đổ hẳn rồi, không có hy vọng gì vẫn hồi lại được; cái nền dân chủ đã xây dựng vững vàng rồi, nhưng tình hình trong nước càng ngày càng thêm rắc rối.

Phái tôn giáo cũng bị thiệt hại rất nhiều, các đại quyền của họ ngày xưa, đều hủy hết; nhiều tay cự phách trong phái này, nhiều chức trọng quyền của họ phải bị trục xuất.

Cái sức mạnh của các chánh trị độc tài xưa là binh bị cũng bị sửa đổi rất nhiều. Trong 2 vạn vị vũ quan, có 8 ngàn người phải về hưu trí. Các binh bị học hiệu đều bị đóng cửa trong một lúc tạm thời.

Cuối tháng 6 thì là ngày tuyên cử ở các hội nghị lập pháp (28-6). Kể quả cũng vào lúc đẹp cho Dân quốc. Các cá nhân Navarre đảo-động có bổn phận cho mấy người về phái Carlisle (1). Ở khắp các nơi khác, đầu đầu đảng xã hội cũng thắng số. Nhưng tại Cát-lan thì bọn tự trị đều đi về với đại tá Macia.

Ở tỉnh Andalous'e cũng náo động, gần như ở Cát-lan. Trước đó một ngày đội quân hàng không vào phần nghịch để cò động cho một chánh phủ Dân quốc Andalousie, tách riêng ra Tây-ban-nha. Người đề xướng ra cuộc phản nghị này là từ lệnh Franco, một người trong số người bị đầy mới về nước, một người trong số các người gọi thân nương dựa ở nước Pháp, và đã tận tâm giúp sức cho cuộc đánh đổ chế độ quân quyền được thành công. Thế là ngày nay từ lệnh Franco trở thành một trở lực cho cái chầu chầu thể mà trước kia từ lệnh ra sức đào tạo.

Lại đến các cuộc bãi công. Các cuộc bãi công trong tháng 5 so với các cuộc này không thêm vào đâu cả. Trong cả một tháng 7, k ông một thành thị nào là không có chuyện lỗi thời và lưu huỳnh. Tại Séville cảnh sát phải đánh nhau với thế đình công. Trong một ngày 25 tháng 7 có 30 người chết và 300 người bị thương.

Đến ngày 28 tháng 7, các hội nghị lập pháp tuyên cử bữa cuối tháng 6 đã nhóm hội. Chính phủ tạm thời nay giao quyền lại cho hội nghị. Thế là trải qua ba tháng gặp nhiều nỗi khổ khăn nhưng chính phủ tạm thời cũng đã phó trị được Dân quốc.

Các người cầm quyền đã thay đổi, nhưng mà tình hình cũng y nguyên. Vấn đề Cát-lan cũng không sao giải quyết được. Và vấn đề Cát-lan là quan hệ như, và nó có thể làm vấn đề độc nhất của chánh phủ Tây ban nha. Cái trở lực này mà phá tan được, thì các đều trở lực khác tự nhiên cũng mất ngay. Nhưng cái

(1) Carlisle: là một phái chính trị ở Tây ban nha có tư tưởng quân chủ, về phái Don Carlos.

trở lực này vẫn còn mãi: ngày 15 tháng 8, đại tá Macia thân hành đến thủ đô Tây ban nha một cách trọng thể để trao cho nội các Tây ban nha một bản dự thảo chương nghị tự trị của Cát-lan.

Các cuộc bãi công cũng vẫn kéo dài không ngớt.

Cứ chỉ của đại tá Macia đó là muốn cho nước Tây ban nha công nhận cái quyền tự trị của Cát-lan. Vì xứ Cát-lan biết rằng hội nghị lập pháp mới; mà Cát-lan thì muốn cho vấn đề tự trị của mình được giải quyết ngay, sao cho sự từ chức tự trị của mình được thành tựu. Trong thời kỳ ấy khắp trong nước vẫn lộn xộn không yên. Tại Navarre lãnh cảnh sát phải can thiệp nhữn lần! Saragossa và Barcelone lại nổi động hơn hết (ngày 3-9 ở Barcelone có đến 300.000 thợ thuyền đình công), và đã xảy ra nhiều trận xung đột, và nhiều người bị chết.

Từ nay tình hình rất rối ở Tây ban nha, chỉ do bề trong mà phát khởi. Các tướng sái của nhà vua đã bị bắt, vua Alphonse bị hội nghị lập pháp kết án, những điều ấy đã chứng rằng chính thể Dân quốc không có thể đứng lo sợ về mặt ngoài, và phải quân chủ.

Bước qua tháng 10 thì đã thấy sự phân cách tôn giáo với chính phủ; vấn đề này trong 3 năm thì sẽ hoàn toàn giải quyết; tại Greonade xưa nay yếm diêm, cũng trong tháng 10 này lại nổi lên có biến tình; cũng tháng mười các nhà đạo sĩ thuộc dòng Jesuites bị trục xuất, các trường giồng cũng bị đóng cửa; cũng trong tháng 10 đã xảy ra các cuộc rối loạn ở Cadix và Barcelone.

Trong mấy tuần cuối năm 1931 (tình hình cũng không thấy yên tĩnh. Qua đầu năm 1932 thì tình hình lại nghiêm trọng thêm.

Như vậy là ta đã làm một cái bản thống kê sơ lược các việc hệ trọng đã xảy ra ở nước Tây ban nha trong trọn một năm đầu chánh phủ Dân quốc; làm thống kê mà những phần phê bình các việc đã xảy ra và các nhân vật trong cuộc cách mạng này cho các nhà cao kiến. Ta cũng không đủ tài liệu mà bàn về cái tương lai nước Dân chủ trẻ tuổi này.

Giảng-Hạ

Al là bạn thanh niên muốn không làm lạc trên con đường tình ái; muốn tìm được cái hạnh phúc chân thật trong sự hôn nhân; nên đọc bộ tri thức hiện đại đáng ở trong tay, từ số báo 173. Al chưa đọc, nên tìm đọc từ số đầu; ai đã đọc mấy số đầu, nên gắng đọc cho trọn bộ.

Đầu Là

Cối Phức

